

**ЗРАЗКИ ЗИМОВО-ОБРЯДОВОЇ ПІСЕННОСТІ
У РЕПЕРТУАРІ ХОРОВИХ КОЛЕКТИВІВ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ**

пос. [для дит. муз. шкіль] / К. Мясков. – К.: ДВОМіМЛ УРСР, 1961. – 56 с.

9. Мясков К. Педагогічні п'єси для баяна / К. Мясков. – К.: “Музична Україна”, 1967. – 28 с.

10. Олійник О. Українська радянська фортепіанна музика для дітей / О. Олійник. – К.: Наукова думка, 1979. – 107 с.

11. Онегин А. Работа над репертуаром / А. Онегин // Баян и баянисты: сб. метод. ст. / [сост. и общ. ред. Ю. Акимова]. – М.: “Советский композитор”, 1974. – Ч. 2. – С. 120–128.

12. Онегин А. Школа игры на баяне / А. Онегин. – М.: “Музгиз”, 1957. – 180 с.

13. Самойленко Б. Педагогический репертуар баяниста-аккордеониста: 2–7 классы ДМШ [Ноты] / Б. Самойленко. – Саратов: “Детская книга”, 2000. – 96 с.

14. Сташевський А. Нариси з історії української

музики для баяна: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл. мистецтв і освіти] / А. Сташевський. – Луганськ: Поліграфресурс, 2006. – 152 с.

15. Твори української класики [Ноти] / [упор. та пер. для баяна М. Різоля]. – К.: Держ. вид. образотв. мист. і муз. літ. УРСР, 1961. – 100 с.

16. Українські народні танці для баяна [Ноти] / [упоряд. М. Різоля]. – К.: “Музична Україна”, 1969. – Вид. 3. – 79 с.

17. Українські народні танці для баяна [Ноти] / [упоряд. М. Різоля]. – К.: ДВОМіМЛ УРСР, 1959. – 78 с.

18. Янчак В. “Альбом для дітей та юнацтва” В. Власова в контексті розвитку дитячого репертуару для баяна / В. Янчак // Академічне народно-інструментальне мистецтво та вокальні школи Львівщини: зб. мат. наук.-практ. конф. / [ред.-упоряд. А. Душний, С. Карась, Б. Пиц]. – Дрогобич: Коло, 2005. – С. 223–231.

Стаття надійшла до редакції 26.09.2014

УДК 783.65(477.84)

**Галина Місько, асистент кафедри музикознавства та методики музичного мистецтва
Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка**

**ЗРАЗКИ ЗИМОВО-ОБРЯДОВОЇ ПІСЕННОСТІ
У РЕПЕРТУАРІ ХОРОВИХ КОЛЕКТИВІВ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ**

У статті висвітлюється проблема збереження та використання різдвяної пісенності у хорівій творчості професійних та аматорських хорів Тернопільщини.

Ключові слова: Тернопільщина, хорова творчість, зимово-обрядова пісенність.

Літ. 14.

**Галина Місько, асистент кафедри музикознавства та методики музичного мистецтва
Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка**

**ОБРАЗЦЫ ЗИМНЕ-ОБРЯДОВОЙ ПЕСЕННОСТИ В РЕПЕРТУАРЕ ХОРОВЫХ
КОЛЛЕКТИВОВ ТЕРНОПОЛЬЩИНЫ**

В статье освещается проблема сохранения и использования рождественской песенности в хоровом творчестве профессиональных и любительских хоровых коллективов Тернопольщины.

Ключевые слова: Тернопольщина, хоровое творчество, зимне-обрядовая песенность.

**Halyna Misko, Assistant of Musicology and Methods of Musical Art Department
Ternopil National Pedagogical University by V. Hnatyuk**

SAMPLES WINTER RITUAL SONGS IN THE REPERTOIRE OF TERNOPIL CHOIRS

The article deals with the problem of storage and use Christmas songs in choral works of professional and amateur Ternopil choirs.

Keywords: Ternopil, choral works, winter ritual songs action.

Постановка проблеми. Тернопільщина відома в Україні своїми пісенно-хоровими традиціями, які плекалися впродовж тривалого історичного періоду в контексті розвитку різних вокально-хорових жанрів, зокрема і фольклорних. Так, особливе місце в музичній культурі займають зразки зимово-обрядової пісенності, які відтворюють багатство національного мелосу та культурних надбань.

Актуальність обраної теми дослідження обумовлюється також і з огляду на довготривалу заборону радянською владою святкування Різдва, на необхідність неупередженого аналізу значних соціокультурних трансформацій зразків жанру за радянської доби.

Аналіз досліджень і публікацій. З кінця ХХ – початку ХХІ ст., в умовах здобуття Україною незалежності, відбувається активне повернення

**ЗРАЗКИ ЗИМОВО-ОБРЯДОВОЇ ПІСЕННОСТІ
У РЕПЕРТУАРІ ХОРОВИХ КОЛЕКТИВІВ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ**

до витоків народних традицій. Так, традиція святкування новорічно-різдвяних свят найкраще збереглася у народному побуті культура, має свої локальні традиції і тому заслуговує на особливий науково-дослідницький інтерес.

Проблема збереження автентичного фольклору, вивчення його трансформації у виконавстві самодіяльних митців, у професійній музичній творчості композиторів була і залишається актуальною для істориків культури (О. Воропай [4], О. Дей [6]), музикознавців (А. Іваницький [14], О. Смоляк [13]), дослідників-етнографів та фольклористів (С. Людкевич [5], В. Гнатюк [7], М. Возняк [3]). Генетичні засади та особливості національної специфіки народних українських пісень та обрядів розглядають сучасні музикознавці та етнографи, зокрема, П. Медведик [11], Г. Олексин [9], О. Смоляк [13] та ін.

Різдвяна тематика знайшла своє втілення і у мистецькому доробку, зокрема і хоровому, українських композиторів-класиків (М. Лисенко, М. Леонтович, К. Стеценко, О. Кошиць, Ф. Колесса, С. Людкевич, В. Барвінський та ін.), у творчості сучасних як українських (М. Колесса, Б. Фільц, Л. Дичко, В. Степурко, О. Токар та ін.), так і зарубіжних композиторів.

Метою статті є аналіз зразків хорової творчості, пов'язаних із зимово-обрядовою пісенністю, та їх використанням в концертних програмах на прикладі діяльності студентських колективів факультету мистецтв ТНПУ імені В. Гнатюка.

Вклад основного матеріалу. В українському музичному мистецтві ХХ ст. різдвяно-пісенна обрядовість надзвичайно плідно представлена жанром хорових обробок колядок та щедрівок, які використовуються в композиторській творчості як автентичні першоджерела, так і з використанням тематизму тієї чи іншої колядки.

Як зазначають сучасні дослідники (О. Бенч), «наша традиційна хорова культура, яка виникла в питомому природному середовищі, по суті своїй була обрядовою, жила за законами усної традиції й несла в собі розмаїття місцевих ознак. Цей спів не обслуговував ідеологію, не функціонував на соціальне замовлення, а жив з внутрішньої потреби творити гармонію. Тому завжди був спрямований на саморозкриття, на духовний саморозвиток, самореалізацію людини» [2, 32].

Твори різдвяної тематики культивувались і в середовищі аматорського хорового руху, який набув широкого розмаху в Україні наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. Цей рух виник як чинник національного самоутвердження, активно сприяв

розвитку низки хорових жанрів, зокрема хорової обробки. Тому приклади звертання до нього знаходимо у творчому доробку як композиторів Наддніпрянської України, так і у творчості західноукраїнських композиторів.

Окремо зупинимося на такому аспекті, як репертуарна політика студентських навчальних хорових колективів на прикладі мішаного хору факультету мистецтв ТНПУ ім. В. Гнатюка (мистецький керівник – А.І. Ороновський).

Впродовж кількох років колектив готує різноманітні мистецькі програми, популяризує у тому числі і кращі взірці різдвяних хорових творів. Так, у репертуарі хору – творча програма, в якій репрезентовані твори класика української хорової музики М. Лисенка, а саме: «Колядки і щедрівки», «Колядки» з опери «Різдвяна ніч», зокрема «Добрий вечір тобі, пане господарю», «Ходив-походив місяць по небу», «Ой співали три янголи».

Для ознайомлення та подальшого використання у своїй професійній діяльності в школі студентам пропонуються «Колядки й щедрівки для дітей народної школи», а саме «Колядую», «Ой, у пана», «Ой, в чистім полі», «Ой, по горі, горі», «Нова рада стала», «Ой сів Христос та вечеряти» та ін. [1].

Серед хорової української класики – твори К. Стеценка зі збірки «Українські колядки і щедрівки для мішаного і однорідного хору», такі як «Ой, на річці на Йордані», «Ой, сивая зозуленька», «По всьому світу», «Ой, ясна красна в лузі калина», «Що то за предиво», «Добрий вечір тобі», «Нова радість стала», «Ой, видить Бог», «Василева мати», «Днесь поюще» [1].

Важливе місце у виконавській та навчальній практиці займають хорові обробки різдвяної пісенності М. Леонтовича («Пречиста Діва», «Ой, посеред двору», «Ой, сивая зозуленька», «Щедрик», «Коза», «Ой, там за горою», «Ой, у полі плужок оре», «Дивная новина»), Ф. Колесси (збірка хорових обробок «На Щедрій вечір» серед яких «Павоньки ходять», «Ой, попід луги»), О. Кошиця («Ішли тріє царі», «В Вифлеємі граді», «Ангели в небі», «Дивная новина», «Що в пана дядька», «Бог Предвічний», «Ой, дивнеє народження», «Світ мисленний днесь ся родить»), Я. Яциневича («Ой, в Єрусалимі», «А в Києві-граді», «Восклиціте, Янголи», «Предвічний родився по літі», «Ой, в Єрусалимі рано задзвонили»), Д. Котка («Дзвони дзвонять»), А. Гнатишина («Бог народився», «Понад Вифлеємом», «Возвеселімся всі разом нині», «Радуйтеся всі люді»), П. Козицького («Ой коляда-колядниця», «Та не тумани», «Ой, в гаю, гаю»).

Ряд з перелічених творів опрацьовуємо з студентами і на заняттях диригентського класу, практикуму роботи з хором.

Цікаву різдвяну мистецьку програму було підготовлено студентами мішаного хору заочної форми навчання (керівник – Г.С. Місько) за темою “Інтонація Різдва у стрілецькій музи”. Звучали твори Р. Купчинського (“Не плач, Рахиле”), Я. Ярославенка (“Бог предвічний”), ряд творів М. Гайворонського.

Для поціновувачів хорової спадщини зупинимося детальніше на висвітленні аспектів творчості М. Гайворонського (псевдонім О. Гин) (15.09. 1892, с. Заліщики, сучасна Тернопільська обл. – 11.09. 1949, Нью-Йорк, США) [11], зокрема із зразками хорового жанру, пов’язаними з обрядовими традиціями, які ще, на наш погляд, недостатньо представлені у теоретичних розвідках та репрезентовані в концертних програмах хорових колективів.

Окремо зупинимось на аналізі рукописного хорового збірника колядок та щедрівок 1942 р. Звернення до тематики зимово-обрядового дійства зумовила, на нашу думку, і вимушена еміграція (з 1923 р. М. Гайворонський проживав в Америці), діяльність, присвячена організації національного музичного життя українства в діаспорі, заснування Української музичної консерваторії в Нью-Йорку (1924), етнографічна діяльність [12].

Хорові обробки колядок і щедрівок, а також коляд християнського змісту знайшли своєрідне осмислення у творчості митця. Вони гідно представлені у збірнику Антології української пісні т. 1 “Колядки і щедрівки”, зредаговані та упорядковані Василем Завітневичем у 1967 р. в США [1]. У видання увійшли “Колядки і щедрівки” (1942), а також “Коляди” для мішаного хору (1943).

Аналіз зазначених аспектів хорової творчої спадщини М. Гайворонського демонструє глибоку обізнаність композитора із записами мелодій щедрівок і колядок відомих фольклористів. Так, композитор опирався на записи О. Рубця (“Ой, сів Христос та вечеряти”), Й. Роздольського (“Пасло чадейко”), К. Квітки (“Що у полі, полі”, “Пресвята Марія”, “На Рождество Христове”), Ф. Колесси (“Ой, небом”, “Ой, зайшли, зайшли з неба ангели”), І. Колесси (“Ой, там за двором”) та інші [1]. Також М. Гайворонський використовував текстові варіанти Я. Головацького (“Ой, в полі, полі”, “Пасло чадейко”, “Ой, небом”, “Ой, там за двором”), О. Рубця (“Ой, сів Христос та вечеряти”) та ін.

Особливістю збірника є те, що у ньому

представлені малодосліджені колядки та щедрівки із різних регіонів України. Оскільки на теренах Тернопільщини домінують коляди християнського змісту і вони найбільш відомі широкому загалу слухачів та виконавців, зазначений музичний матеріал потребує більш глибокого осмислення та залучення його до вертепних дійств та концертних програм колективів нашого регіону.

Представлені хорові обробки колядок і щедрівок написані для однорідного хору у супроводі фортепіано. За тематикою досліджуваній матеріал збірки можемо згрупувати за наступними критеріями: хронологічно-последовним, що відображає логіку різдвяного дійства, та регіональним критеріями. Композитор начебто вводить слухача в таїнство Святої вечері “Ой сів Христос та вечеряти”, “На святий вечір”, “З ночі опівночі”, продовжуючи колядкою “На Рождество Христове”, шануванням Діви Марії – колядка “Пресвята Марія”, і закінчуючи віншуваннями та щедрівками “Там за садами”, “Що у полі, полі” з традиційним приспівом “Щедрий вечір, добрий вечір”.

Композитор в своїх обробках використовував автентичний музичний матеріал, дотримуючись ладової та ритмічної інтерпретації, за виключенням коляди “Пресвята Марія”, де порівняно з мелодією записаною К. Квіткою, митець додав до приспіву частину “Ой, радуйся, земле”, а також в коляді “На Рождество Христове” – автор в примітці зазначив, що мелодію і текст він доповнив [1, 648].

В обробках колядок і щедрівок М. Гайворонський використовував фольклорний матеріал з різних регіонів України, зокрема, гуцульські, бойківські, лемківські, старовинні мелодії українських народних пісень Закарпаття, що дає підстави стверджувати про регіональний критерій у підборі репертуару.

Серед творів композитора є також хорові обробки колядок і щедрівок для мішаного хору “Коляди”, написані у 1943 р., з приміткою автора “світлій пам’яті професора В. Шухевича” [1, 447]. В збірнику репрезентовані гуцульські коляди з Етнографічного збірника “Гуцульщина” В. Шухевича – “Із-за горочки”, “В неділю рано”, “Щедрий вечір”.

Повертаючись до аналізу репертуару хорових колективів нашого факультету, зазначимо, що у творчому доробку колективу є твори різдвяної тематики галицьких композиторів В. Барвінського (“Що то за предиво”), С. Людкевича (“Бог предвічний народився”, “Возвеселімся”, “Дивная новина”, “Нині, Адаме”, Н. Нижанківського (“На

**ЗРАЗКИ ЗИМОВО-ОБРЯДОВОЇ ПІСЕННОСТІ
У РЕПЕРТУАРІ ХОРОВИХ КОЛЕКТИВІВ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ**

свят вечір”), О. Нижанківського (“Бог ся раждає”, “На небі зірка”, “Христос родився”), М. Колесси (“Вселенная, веселися”, “Ой, сів Христос та вечеряти”, “Нова радість стала”) та ін.

Ознайомлюючи студентів із постаттю нашого видатного крайнина, ми наголошували, що В. Барвінський особисто збирав і записував народні пісні, був знайомий з відомими фольклористами Ф. Колесою, Й. Роздольським. Стараннями Р. Савицького-молодшого (його батько свого часу був учнем В. Барвінського) було знайдено нові версії коляд “Що то за предиво” та “Ой дивнеє народження” В. Барвінського. Цікавим прикладом поцінування українського мелосу став факт, що “коляда В. Барвінського “Дивная новина” у виконанні хору Мюнхенського радіо посіла перше місце в міжнародному конкурсі коляд для хорових колективів Європи у 1998 році” [10, 141].

Досліджуючи регіональну різдвяну традицію, студенти знайомляться також із автентичним матеріалом, зафіксованим у почаївському “Богогласнику” (1790–1791 рр.). Із опублікованого в збірці колядного репертуару в сучасному співочому середовищі краю збереглося лише 10 пісенних взірців, які набули певних трансформаційних змін. Серед них найбільш поширеними у виконавському репертуарі колядників різних вікових груп є “Нова радість стала”, “Небо і земля нині торжествують”, “Нова радість світу ся з’явила”, “Дивная новина, “Ой видить Бог, видить Творець” та ін. Цікавим завданням для студентів є прослідкувати і співставити різні варіанти обробок чи цитувань наведених колядок у хорових творах ряду митців.

Висновки. Отже, аналіз результатів навчальної та концертно-виконавської діяльності хорових колективів нашого вузу свідчить про значну зацікавленість студентів в ознайомленні як з автентичним різдвяним фольклором, так і з його обробками чи використанням у творчості професійних композиторів.

1. Антологія української пісні. Т. 1. Колядки, щедрівки / Ред. В. Завітневич. – Нью-Йорк, 1967. – 667 с.

2. Бенч О. Хороспів українців / О. Бенч //

Український світ. – 1991. – № 1. – С. 32 – 33.

3. Возняк М. Давньоукраїнська поезія різдвяних свят: коляди і вертеп / М. Возняк // *Народна творчість та етнографія.* – 2003. – № 1 – 2. – с.5 – 6.

4. Воронай О. Звичаї нашого народу / В. Воронай. – У 2-х т. – К., 1991. – Т. 1. – 456 с.

5. Галицько-руські народні мелодії / Зібрав на фонограф Й. Роздольський, списав і зредагував С. Людкевич // *Етнографічний збірник видає Етнографічна комісія Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові.* – Львів: з друкарні НТШ, 1906. – Т. XXI. – ч.1. – 176 с., з нот.

6. Дей О. Сторінки з історії української фольклористики / О. Дей. – К.: “Наукова думка”, 1975. – 271 с.

7. Колядки і щедрівки / Зібрав В. Гнатюк – Т. 1. // *Етнографічний збірник.* – Львів, 1914. – Т. 35. – 269 с., *Етнографічний збірник.* – Львів, 1914. – Т. 36. – 379 с.

9. Коляди Західного Поділля / Упорядкування, вступна стаття та примітки Г. Олексин. – Тернопіль, 1999. – 104 с.

10. Назар Л. Спостереження над стилем В. Барвінського. Первні творчої особистості як культурологічного феномена: аутентичний первень / Л. Назар. // *Мистецтвознавство України: Зб. наук. пр. – Вип. 6 – 7.* – 539 с.

11. Пісні Тернопільщини. Календарно-обрядова та родинно-побутова лірика. – Вип. 1. – К., 1989. – 495 с.

12. Рудницький А. Українська музика. Історично-критичний огляд / А. Рудницький. – Мюнхен: Видавництво “Дніпрова хвиля”, 1963. – 495 с.

13. Смоляк О. Музичний фольклор Тернопільщини / О. Смоляк: Підручник-хрестоматія. – Тернопіль: Видавництво “Астон”, 2011. – 140 с.

14. Український обрядовий фольклор західних земель: Музична антологія [тексти] (Бесарабія. Бойківщина. Буковина. Волинь. Галичина. Закарпаття. Лемківщина. Підляшшя. Поділля. Полісся. Покуття. Холмщина) / відп. ред. Г.А. Скрипник, упоряд. і вступ. стаття А.І. Іваницького. – Вінниця: Нова Книга, 2012. – 624 с., ноти.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2014

